

22. мај 2016.

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовao комисију</p> <p>Одлуком број 1086/1 од 27. априла 2016, Наставно–научног већа Филолошког факултета Универзитета у Београду образована је комисија за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр Ненад Идризовић предао под насловом „Патријаршијска библиотека Српске православне цркве 1706–2006“.</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>1. Проф. др Гордана Стокић Симончић Ужа научна област Библиотекарство – Историја књиге и библиотека, у звање редовног професора изабрана 21. јануара 2015. године, на Филолошком факултету Универзитета у Београду.</p> <p>2. Прод. др Војислав Јелић Ужа научна област Историја хеленске књижевности и античка реторика, у звање редовног професора изабрана 20. октобра 1999. године, на Филозофском факултету Универзитета у Београду.</p> <p>3. Проф. др Владимир Вукашиновић Ужа научна област Литургика, у звање ванредног професора изабран 22. маја 2012, на Православном богословском факултету Универзитета у Београду.</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>Кликните да бисте почели унос текста.</p> <p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Ненад, Драган, Идризовић</p> <p>2. Датум рођења, општина, република: 10. септембар 1976, Београд, Савски Венац, Република Србија</p> <p>3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: Осми јул 2010, Катедра за класичне науке Филозофског факултета Универзитета у Београду, „Античка схватања о животињама у Шестодневу светог Василија Великог“</p>

4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:
Магистар класичних наука – Историја хеленске књижевности

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

ПАТРИЈАРШИЈСКА БИБЛИОТЕКА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ 1706–2006

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикана и сл.

Докторска дисертација укупног обима 409 страница састоји се од увода, седам поглавља и закључка, са додатим резимеом (на српском, енглеском и руском), списком коришћене литературе и извора, именским регистром и прилозима. Проблематика је организована у тематске целине према следећем распореду: Увод (стр. 1-5); 1. Оснивање Патријаршијске библиотеке (стр. 6-31); 2. Развој Патријаршијске библиотеке од 1737. до 1836. године (стр. 32-77); 3. „Непроцењиво закопано благо“ – Патријаршијска библиотека од 1837. до 1932. године (стр. 78-127); 4. Велика реорганизација фондова и патријаршијски библиотекар Владимир Албинович Мајевски (стр. 128-185); 5. Патријаршијска библиотека за време и непосредно после Другог светског рата (стр. 186-220); 6. Патријаршијска библиотека у другој половини 20. века (стр. 221-263); 7. На почетку четвртог столећа... (стр. 264-269); Закључак (стр. 270-283); Извори и литература (284-315); Именски регистар (316-327); Прилози (17; стр. 328-391).

У новијој српској културној историји, појава и формирање црквених библиотека почиње у првој половини 18. века, и то у крајевима под аустроугарском влашћу. Иако је њихов развој текао доста споро, све до Другог светског рата бележени су значајни резултати у прикупљању књига и организацији фондова, његовом пописивању и каталогизацији. После застоја од скоро пет деценија обновљен је рад на њиховом уређивању, али је, са променом друштвене климе крајем 20. века, оживело и интересовања научних кругова за истраживање њихове историје.

У националним оквирима, међу религијским/црквеним/теолошким библиотекама посебно место заузима Патријаршијска библиотека у Београду – најстарија активна библиотека у Србији, а уједно и најстарија институција културе и образовања код Срба. Њени фондови су се уобличавали, формирали и организовали као дворско књигохранилиште поглавара Карловачке митрополије и Српске православне цркве преко 300 година. До сада су вршена парцијална архивска истраживања, те не постоји целовит научно-истраживачки рад који се бави историјатом Патријаршијске библиотеке.

Формирајући се након Велике сеобе Срба под патријархом Арсенијем III Чарнојевићем, од 15 наслова у 17 књига затечених у његовој заоставштини 1706, она је нарасла до фонда од 400.000 библиографских јединица. Честа пресељења збирки, реорганизација појединих црквених институција, промена концепције библиотеке, нестабилни друштвени, културни и економски услови за њен рад, непостојање континуираног професионалног библиотекарског ангажовања, као и личне склоности

појединих карловачких архијереја и српских патријарха, битно су утицали на динамику развоја Патријаршијске библиотеке.

У овом раду је, у хронолошком следу, изложен њен развој, издвојени су периоди брзог напредовања од периода стагнације, учињен је напор да се покажу закономерности њеног развоја, да се истакну знаменити појединци и организациона решења захваљујући којима је напредовала, као и потреба за њеном модернизацијом у савременом тренутку. Историјат Патријаршијске библиотеке сагледан је у односу на друштвено-историјске прилике у којима се развијала, те у односу на укупни развој библиотекарства код Срба. Полазећи од актуелног стања предложени су и основни правци њеног будућег развоја.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Интересовање за делатност Патријаршијске библиотеке постоји дуже од једног века, али до ове студије она никада целовито није истражена, систематизирана и представљена научној јавности. Драгоцену помоћ за почетак истраживања историје Патријаршијске библиотеке пружају радови Љ. Дурковић-Јакшића, Д. Руварца, Р. Грујића, Н. Лазаревића, Б. Ћирковића, Ч. Денића, Р. Пилиповића и П. Ракића, који се ипак баве само једним аспектом или делом историјата Патријаршијске библиотеке. За потребе ове докторске дисертације обављена су исцрпна истраживања доступне архивске грађе из Архива САНУ у Сремским Карловцима и Београду, Архива Војводине у Сремским Карловцима, Архивске збирке Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“, Архива Југославије, Архива Народне библиотеке Србије, Архива Православног богословског факултета, Архива Светог архијерејског синода, Архива Патријаршијског управног одбора, Музеја Српске православне цркве и Архива Библиотеке Српске патријаршије. Коришћен је велики број монографских и серијских публикација 19. и 20. века, а нарочита пажња поклоњена је написима у штампи, од којих неки никада до сада нису цитирани у литератури.

Поред тога што је истраживањем обухваћен период дужи од три века, његовој сложености допринела је и интердисциплинарност теме, која је захтевала обједињено знање из историје Српске православне цркве, теологије и библиотекарства.

Откривен је један број докумената који нам омогућавају да са великом сигурношћу говоримо о прошлом развоју Патријаршијске библиотеке и изађемо из домена претпоставки. Аспект посматрања је у далеко већој мери него до сада – библиотекарски, са јасном намером да Патријаршијска библиотека буде сагледана као део развоја библиотечног система код Срба, а у новије време укључена у библиотечно-информациони систем Србије. С друге стране, развој Библиотеке сагледаван је и у ширем друштвеном и културном контексту.

Докторски рад мр Ненада Идризовића заснован је на примени историјског и компаративног научног метода. Грађа се у раду излаже хронолошки, од времена Велике сеобе Срба до наших дана. У оквиру сваког од шест периода развоја Патријаршијске библиотеке даје се преглед историјских и друштвених прилика, који је

неопходан за разумевање проблематике. Такође, објашњавају се основни токови развоја библиотека у одговарајућем периоду, а затим представљају различити аспекти деловања Патријаршијске библиотеке. Искрпно се анализирају документа, натписи у новинама, објаве – како би слика о појединим периодима развоја била што потпунија. Докторанд је у непрестаном дијалогу са ауторима који су се пре њега бавили Патријаршијском библиотеком, покушавајући да истакне слагање или неслагање са оценама и виђењима претходника. Рад је опремљен са 1084 напомене које упућују на коришћене изворе и литературу, дају кратке животописе знаменитих архијереја СПЦ или нуде друге врсте објашњења. Близу 400 штампаних публикација чини литературу на основу које је урађена ова докторска теза, а подаци о њој дати су Чикаго стилем библиографског цитирања.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

1. Библиографија часописа "Богословски Гласник" : (1902-1914) / Ненад Идризовић; уредник Богољуб Шијаковић. - Београд : Православни богословски факултет Универзитета, Институт за теолошка истраживања, 2011 (Београд : Гласник). - 100 стр. - (Библиографија српске теологије, ISSN 1821-1518 ; књ. 4);

2. Огледи из историје црквеног библиотекарства / Ненад Идризовић. - Београд : Православни богословски факултет Универзитета, Институт за теолошка истраживања : Јасен, 2015 (Београд : Јасен). - 146 стр. : илустр.

3. Српска православна црква у штампаним медијима : 2003-2013 : библиографија. Том 1 / [Ненад Идризовић, Ирина Нешић]. - Београд : Институт за културу сакралног Монс Хемус = Institut for the Culture of Sacral Mons Naemus, 2014 (Врњци : Интерклима-графика). - 630 стр.

уз

напомену:

Навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Ова докторска студија представља прво целовито истраживање тристогодишње повести Патријаршијске библиотеке. Потврђене су полазне хипотеза: да је знање којим данас располажемо о три века рада Патријаршијске библиотеке фрагментарно и са недовољно утемељеним, провереним подацима; да постоји довољно архивске и рукописне грађе која се може у неким деловима употпунити, а у другим потпуно променити слику о њеном историјском развоју; да ова врста аналитичко-синтетичких истраживања ствара темељ за промену постојећег стања. Није претерано рећи да је до овог истраживања Патријаршијска библиотека представљала непознаницу за савременике, неистражену ризницу знања организовану на давно превазиђеном концепту библиотеке, далеко од очију корисника, али и од очију стручне библиотекарске јавности. Познати су били тек поједини периоди или поједини аспекти њеног деловања. Истраживањем историјата Патријаршијске библиотеке указало се на

континуитет библиотекарства код нас и посебно на континуитет црквеног библиотекарства.

Захваљујући овом истраживању може се тврдити следеће:

1. Сачувано је 16 рукописних инвентара Патријаршијске библиотеке у Сремским Карловцима. Најстарији је недатиран анонимни препис заоставштине патријарха Арсенија III из 1706. године, у коме се налази пописан почетни фонд Патријаршијске библиотеке. Наредни инвентар је из 1733. године, када је вршен попис целокупне имовине Београдско-карловачке митрополије. Сачуван је списак књига, које су српски посланици из Будима купили 1742. године из „карловачке патријаршеске библијотеке“. Наредни попис књига налази се у Генералном инвентару, који је израђен после смрти патријарха Арсенија IV, 7. јануара 1748. године. За време Павла Нендовића израђен је, 1755. године, „Инвентаријум вјех vsјакаго вида вешчеј и имјенија сеје Митрополии“ у три свеске. Попис књига налази се на крају друге и у другом делу треће свеске. После смрти Павла Ненадовића, 26. децембра 1768. године (по новом календару), израђен је инвентар целокупне имовине у Новом двору у Сремским Карловцима, Даљу и епископској кући у Осијеку, у коме су сумарно пописане књиге. Сачуван је инвентар школских књига из 1769. године, из кога се може сазнати да су у Патријаршијској библиотеци биле смештене школске књиге које су се употребљавале у Покрово-богородиченој школи. Сачуван је инвентар Патријаршијске библиотеке из 1776. године, који има структурне елементе каталога, за разлику од претходних инвентара, који су били само сумарни пописи књига. За време администрације Мојсија Путника израђен је инвентар 13. априла 1780. године, а наредне, 1781. године, по заповести цара Јосифа II, израђен је инвентар у коме су биле посебно инвентарисане књиге Викентија Јовановића Видака, а посебно књиге из остатка фонда Патријаршијске библиотеке. Прво инвентарисање за време Стефана Стратимировића извршено је 4. јануара 1791. године, а следећи инвентар су израдили Стефан Стратимировић и његов асистент, капетан Тома Јовановић Видак, 12. марта 1792. године. Сачуван је Каталог библиотеке из 1810. године, у коме су књиге разврстане по струкама и форматима, што је представљало велики библиотечко-каталожки напредак наспрам претходних пописа и инвентара. Сачуван је Инвентар књига архиепископско-митрополитске библиотеке у Карловцима из 1842. године, у коме се налази инвентар из 1837. (после смрти Стефана Стратимировића) и инвентар из 1842. године (после смрти Стефана Станковића). Остварен је увид и у списак књига из личне библиотеке Јосифа Рајачића.

Овим истраживањем не искључује се могућност да постоје и други инвентари који се можда налазе у Архиву САНУ у Сремским Карловцима или у заборављеним и непрегледаним кутијама у депоима Патријаршијске библиотеке у Београду.

2. Сачуван је штампани каталог Библиотеке из 1787. године. То је једини штампани каталог који до данас има Патријаршијска библиотека, али је, по свему судећи, и најстарији штампани каталог који је имала нека српска библиотека.

3. Установљен је хронолошки след када је реч о библиотекарима Патријаршијске библиотеке. Неки од њих спадају у сам врх српске интелектуалне елите свога времена (Лукија Мушицки, Иларион и Димитрије Руварац, Љубомир Дурковић-Јакшић), други у високе црквене великодостојнике (Мојсије Путник, Хранислав Ђорић), док се трећи могу назвати утемељивачима библиотекарства као професије (Владимир Мајевски). Указано је и на оне личности које су биле заслужне за њен развој, а чији је рад остао незабележен у стручној литератури.

4. Начињена је систематизација и развојни пут Патријаршијске библиотеке подељен у шест карактеристичних периода (1706-1737, 1738-1837, 1837-1932, 1932-1941, 1941-1948, 1949-). Посебно су истакнути најсветлији периоди њеног развоја: утемељење у време митрополита Мојсија Петровића и Викентија Јовановића, професионализација у доба митрополита Стефана Стратимировића и обновљени сјај за време патријарха Варнаве.

5. По први пут је обрађено библиотечко-организационо пословање Библиотеке Карловачке богословије и Библиотеке Богословије Св. Саве у Београду.

6. Најпотпуније до сада истражена је, приказана и вреднована организација Патријаршијске библиотеке у другој половини 20. и почетком 21. века. Акцент је стављен на њено укључивање у библиотечко-информациони систем Србије и сарадњу са народном библиотеком Србије.

7. Дефинисан је развојни сценарио Патријаршијске библиотеке, с обзиром на перспективе развоја црквених библиотека, с једне стране, и српског библиотекарства, с друге.

Спроведено истраживање утемељеније је у односу на претходне радове зато што је комплетно и потпуно; засновано на оригиналним архивским документима, изворима и рукописној заоставштини; проверених навода; потврђених полазних претпоставки; превреднованих ставова; са датом целовитом сликом о делатности Патријаршијске библиотеке. Добијени резултати могу се валоризовати у контексту развоја науке о књизи и историје српске књиге, историје српских библиотека и библиотекарства, историје културе и просвете, као и историје Српске православне цркве.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

НАПОМЕНА: Навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Докторска дисертација мр Ненада Идризовића написана је у складу са одобреном пријавом теме и представља самостално и оригинално остварење, које својим научним резултатима несумњиво доприноси историји српских библиотека. Ненад Идризовић показао је сколност ка историјским и архивским истраживањима, упорност у трагању и

проналажењу, те поузданост у тумачењу архивске грађе. Избегавши замке које је наметао неуједначен обим и разноросност грађе (за поједине теме детаљна, а за друге сасвим оскудна; делом архивска, а делом новинска грађа) аутор је добио избалансиран текст, са 1084 фусноте и комплетном научном апаратуром, који читаоца упућују на изворе или нуде додатна објашњења.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

По своме обухвату и обради теме која на српском простору до сада није обрађивана, докторска дисертација „Патријаршијска библиотека Српске православне цркве 1706–2006“ представља несумњив допринос историји библиотека код Срба и домаћој историји културне, те Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета да дисертацију прихвати, а мр Ненада Идризовића позове на усмену одбрану.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

- 1.
- 2.
- 3.